

Programma Watermolen

26 juli t/m 10 augustus

*Verborgen kracht, expositie over de waterrad-
molens in Gelderland*

30 juli

Natuurbelevingstocht door de Betuwe

17 augustus t/m 7 oktober

*En we gingen voor drie dagen
een expositie over de evacuatie 50 jaar geleden*

13 augustus

Natuurbelevingstocht met thema water

27 augustus

Natuurbelevingstocht over de veluwe

Excursie door de parken

De Watermolen wil deze zomer begeleidingstochten organiseren door Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Deelnemers wordt verteld over de ontstaans-geschiedenis tijdens de ijstijden en de rol die de St.

Jansbeek daarbij speelde. De tochten worden gehouden op donderdag 28 juli (14.00 uur) en zondag 14 augustus (10.30 uur). De wandeling duurt onge-veer 2 uur en kost voor volwassenen f 5,- en voor kin-deren f 2,50. Vooraf aanmelden bij De Watermolen.

*Informatie over natuurbelevingstochten en
excursies:* Bezoekerscentrum De Watermolen
Zijpendaalseweg 24
tel. 085 - 450 660

Openingstijden: di t/m za 9.30 - 16.30 uur
zo 12.30 - 16.30 uur

Colofon

Uitgave:

Vereniging Vrienden van Sonsbeek

Vormgeving:

Kristian Kieft, Arnhem

Druk:

Data Druk, Arnhem

Foto's:

Gemeente Archief Arnhem

Redactie:

Clementine Brünott

Leslie Leijenhorst

Rina Kraaijestein

Redactieadres:

Onstweddestraat 5

6835 BW Arnhem

telefoon/fax:

085 2319 04

Vrienden van Sonsbeek

Vrienden van Sonsbeek

Zijpendaalseweg 24

6814 CL Arnhem

tel: 085-450660

CONCERT

(welwillend aangeboden)

door het orkest van de Arnh. H.B.S.-Vereniging

(met medewerking van eenige oud-leerlingen)

onder leiding van den Heer ANDRÉ DEKKER

op de

THEESCHENKERIJ „SONSBEEK”

op 19 JULI 1926, 's avonds 8 uur.

PROGRAMMA.

1. Hochzeitsmarsch aus dem Sommernachtstraum	F. Mendelssohn.
2. Cloches, Valse	H. de Beatti.
3. Lustspiel-Overture	Kéler Béla.
4. Liebesleid	Fr. Kreisler.
5. Songe d'Amour après le bal	A. Czibulka.

PAUZE

6. Fla Fla. Marsch	H. Tarelli
7. Intermezzo uit de 2e Arlésienne Suite	G. Bizet.
8. Wiener Blut. Walzer	Johann Strauss.
9. A cup of coffee, Fox Trot	Joseph Stayer.
10. Valencia	José Padilla.
11. Neerlandia, Nederl. Volksliederen fantasie	Jac Brusque.
12. Abschied der Gladiatoren, Marsch	Blankenburg.

De opbrengst dezer programma's is ten bate
der ramp in Indië.

Na afloop DANCING.

INBOULLETTIN

ZOMER 1994

In dit nummer

Interview

Antonie de Jong is hoofd Planvorming Natuur en Stedelijk Groen van de dienst MOW. Hij is tevens intermediair tussen deze dienst en onze vereniging. Leslie Leijenhorst sprak met hem over de betekenis van de beheervisie en het beheerplan. Over het opstellen en uitvoeren van jaarplannen en de rol die de Vrienden daarin (zullen) spelen.

Geschiedenis

Clementine Brünott onderzocht de geschiedenis van de witte villa, die haar leven begon als 'Het huysje op den berg'. Ze wilde deze beschrijven tot en met 1945. Maar helaas, over de oorlogsjaren is noch in de boeken, noch in het gemeente archief iets te vinden.

WIE WEET WAT ER TUSSEN 1940-1945 MET HET HUIS EN HET PARK GEBEURDE?
Laat het ons weten. We kunnen daar dan in een volgend nummer aandacht aan besteden. Niettemin is alles wat voor die tijd gebeurde zeker het weten waard, zoals uit Clementine's verhaal blijkt.

Verslagen

Gewoontegetrouw doet Rina Kraaijestein verslag van de jaarlijkse ledenvergadering. Zij keek ook terug op het lustrumfeest. Op de achterpagina tenslotte, het programma van de Watermolen.

Enquête

In het volgende infobulletin wordt een enquête-formulier opgenomen die over het gebruik van de parken in de ruimste zin van het woord gaat: recreatie, evenementen, honden en beheer. Dit wordt in overleg met de dienst Milieu en Openbare Werken opgesteld. We willen graag uw mening weten over het gebruik van de monumentale parken en verzoeken u dan ook dit formulier ingevuld aan ons te retourneren. Als we willen dat rekening wordt gehouden met onze mening, moeten we die ook kenbaar maken. De enquête is een unieke gelegenheid om dat te doen.

Puzzel

De oplossing van de puzzel in het lustrumnummer was moeilijker te vinden dan we dachten. Op de foto stond de nokrand van een der huisjes aan de Apeldoornseweg en niet de bovenkant van de witte villa. Mevrouw Menkveld-Mogendijk wist het goede antwoord en kan binnenkort een boekenbon

Interview

Dode bomen bieden ruimte aan leven

Dit jaar loopt het beheerplan voor de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem 1984 - 1994 af. Inmiddels is de beheervisie voor het komende decennium door de raadscommissie Milieu goedgekeurd. Met Antonie de Jong, hoofd Planvorming Natuur en Stedelijk Groen van de dienst MOW (Milieu en Openbare Werken) praat ik over de beheervisie en jaarplannen, ruïnes en vlermuizen, zichtlijnen en spontaan omgewaaide beuken.

Van beheervisie tot beheerplan

Op 7 juni jongstleden werd de beheervisie, ontwikkeld door bureau Klingen Bomen, door de raadsvergadering goedgekeurd. Deze beheervisie vormt de basis voor het nieuwe beheerplan. Hierin zal worden beschreven hoe de gemeente de komende tien jaar met het park denkt om te gaan.

"Omdat er regelmatig commotie is over de wijze waarop wij de parken beheren, hebben we de beheervisie nog niet uitgewerkt in een beheerplan en concrete beheermaatregelen. De uitwerking daarvan moet de tweede helft van dit jaar zijn beslag krijgen. Laat het bestuur (LL: ook dat van de Vrienden van Sonsbeek) eerst maar eens een keuze maken." Antonie de Jong meent dat de gemeente kritisch naar het vorige beheerplan moet kijken. Hij verwacht dat driekwart van de uitgangspunten uit het eerste plan gebruikt kunnen worden om de koers voor de komende tien jaar uit te zetten. De manier waarop je besluit bos te beheren is er één voor de lange termijn. Een verschil met het vorige plan zal onder meer zijn, dat het openmaken van een aantal oorspronkelijke zichtlijnen nadrukkelijker in het beheerplan moet worden opgenomen.

Jaarplannen

"Het nieuwe plan valt in jaarplannen uiteen. Dat hangt samen met de budgetten die jaarlijks worden vastgesteld. Per jaar bekijken we welke werkzaamheden er concreet (kunnen) worden uitgevoerd. Net als bij het opstellen van de beheervisie zullen ook hierbij de Vrienden worden betrokken. Met de vereniging is een afspraak gemaakt dat we bij een nieuw jaarplan tijdens

een wandeling aan hen en de raadscommissie Milieu laten zien wat we dat jaar gaan doen. Voordeel is dat je in het terrein een discussie kunt voeren over hoe we bepaalde zaken willen en kunnen aanpakken."

Goede discussies

Over het nieuwe beheerplan zijn de nodige discussies geweest. Vooral waar het gaat om de rol die de natuur inneemt. En de tegenstelling cultuur - natuur. De heer Van Eck van de werkgroep Beheer van de Vrienden heeft daar een niet onbelangrijke rol in gespeeld. Over het algemeen is De Jong wel tevreden over het verloop van de discussies. Daaruit is namelijk gebleken dat de parken de bevolking en volksvertegenwoordigers beroeren, emotioneel raken. Dat vindt De Jong een goede zaak. *"Want op allerlei plekken in de stad waar die 'emotionele betrokkenheid' ontbreekt, zie je verloedering optreden."*

College, Raad en MOW: wel op de bres, niet op het feest

Tijdens de eerste lustrumviering van de vereniging Vrienden van Sonsbeek schitterden zowel de verantwoordelijke wethouder, mr. A.G.

Coumans, als genodigde vertegenwoordigers van de dienst MOW door afwezigheid. Hoe liggen de drie parken eigenlijk bij de politiek?

"Heel gevoelig. Het is een onderwerp dat sterk leeft." Dan is het toch vreemd, dat, wanneer er wat te vieren valt zoals het lustrum van de Vrienden van Sonsbeek, zowel de Raad, als B & W als de dienst MOW zich niet laten zien. *"Maar als er sprake is van een dreiging, van negatieve signalen rond de parken, dan staan ze wel op de bres."*

Ook bij de bevolking is er grote belangstelling. *"Dat is heel goed, maar tegelijkertijd ook wel eens lastig voor ons. Wat we graag zouden willen weten, is welke waarde de parken voor omwonenden en andere bezoekers hebben. Daar hebben we te weinig inzicht in."*

Verantwoordelijkheid

Wie is er nu eigenlijk verantwoordelijk voor het beheer van de parken? *"Dat hangt af op welk niveau je 'insteekt' Het gemeentebestuur in de persoon van de wethouder voor Milieu, Volksgezondheid en Openbare Werken is politiek verantwoordelijk. Tot voor kort was dat mr. A.G. Coumans, die onlangs werd opgevolgd door mr. H. Bloemen. Op sectoraal niveau is dat sectorhoofd Natuur en Stedelijk Groen van de dienst MOW: Gerard Vollenberg. Terwijl Jaap Nieuwenhuis, hoofd Uitvoering Plantsoenen, samen met rayonchef Piet Klap, zorgt voor de dagelijkse werkzaamheden in de parken."*

Reconstructie?

Hoever wil men bij de 'reconstructie' van het cultuurgedeelte teruggaan? Naar Petzold en Zocher? *"Nee, want er is weinig oorspronkelijk kaartmateriaal bewaard gebleven. Daarom weten we niet goed wat het uitgangspunt bij de aanleg van de parken is geweest. Duidelijk is in ieder geval dat de parken kenmerken dragen van de Engelse landschapsstijl die in de 18e eeuw erg in zwang was. Men ging in die tijd, en ook in de 19e eeuw heel ver. Er werden soms ruïnes(!) gebouwd waar vleermuizen, muizen en klein wild zich konden nestelen. En dode bomen liet men vaak liggen. Verval hoorde bij de mystiek van die tijd. Maar de moderne mens heeft wat moeite met dat soort verval. Op een of andere manier herinneren ruïnes en afgestorven bomen ons aan de eigen dood."* Alhoewel De Jong een ontwikkeling bespeurt waarbij mensen anders, meer ontspannen, met de dood omgaan.

Leven en dood horen bij elkaar

Een punt dat mensen vaak over het hoofd zien, is dat gevallen bomen voor een verrijking van de aanwezige fauna en flora zorgen. Ze trekken vlinders, insecten en spechten aan. Mossen, paddestoelen en varens nestelen zich op, onder en in de nabijheid van die bomen. En ze geven bescherming aan kleine grond dieren. *"We laten gevallen bomen voortaan niet meer altijd liggen. Als er in het cultuurhistorisch deel een boom omvalt, bijv. tijdens een winterstorm, dan ruimen we die op. In het natuurgedeelte hanteren we een ander uitgangspunt. Valt een boom buiten het pad dan laten we hem liggen. Soms is het moeilijk aan de buitenkant te zien of een boom gevaar oplevert. Bij beuken komt het nogal eens voor dat ze een prachtige bladerkroon hebben, maar dat het wortelstelsel ernstig is verrot. Eén lichte storm of windvlaag, en de grote reus is geveld. Soms hoeft er niet eens natuurgeweld aan te pas te komen. Dan gaat een woudreus spontaan tegen de vlakte. Het onderscheid in kapbeleid in het cultuur- en het natuurgedeelte moet duidelijk in het beheerplan terugkomen."*

Veiligheid

Met de belangrijker rol die de natuur in de parken gaat spelen, komt er een andere vraag om de hoek kijken. Die van de veiligheid van de wandelaar. Stel dat door een 'Act of God' een boom omvalt en een wandelaar wordt getroffen. Is er dan niemand verantwoordelijk? *"Er is altijd iemand verantwoordelijk,"* roept De Jong stellig. Die vraag doet zich vooral voor bij de gebieden die ecologisch worden beheerd. *"Als een boom doodgaat, blijft hij gewoon staan. Tenzij hij 20 meter hoog is en bijvoorbeeld tien meter van een pad staat; dan hakken we hem om. We gaan er*

vanuit dat de bezoekers op de paden blijven. Wie toch van het pad afwijkt, neemt daarmee een risico. En dat is voor eigen rekening. Bovendien als mensen en honden 'en masse' de bosgedeeltes intrekken, brengt dat onrust, waardoor konijnen en ander klein wild wordt opgejaagd." Het ligt in de bedoeling om, net als in de bossen van Staatsbosbeheer, groene bordjes te plaatsen waarop staat wat wel en niet mag. Daar is het echter nog niet van gekomen.

Aansprakelijkheid

En als ogenschijnlijk gezonde bomen spontaan omvallen en een wandelaar raken? "Daar kunnen we weinig aan doen. De gemeente is in bepaalde gevallen aanspreekbaar. Maar als zij aan de eis 'zorgvuldig' beheer heeft voldaan, kan zij niet aansprakelijk worden gesteld. Datzelfde geldt voor banken en speelwerktuigen in de parken. Trekt iemand bijvoorbeeld zijn broek open aan een spijker in een bank, dan zou de gedupeerde de gemeente kunnen aanspreken. Daarom controleert de plantsoendienst deze objecten regelmatig op gebreken."

door Leslie Leijenhorst

Park open

Ook deze zomer organiseert Hans Vrijaldehyoven Park Open. Iedere zondagmiddag om 14.00 uur zijn er evenementen op de Ronde Weide in Sonsbeek

Het slotconcert is op zondag 4 september en wordt gegeven door de Band of Hope & Glorie tijdens de manifestatie Arnhem Open. Arnhem Open is de Arnhemse variant van de Uitmarkt in Amsterdam.

Toegang tot de Ronde Weide concerten is gratis.

Expositie GBK

Tot en met 28 augustus exposeren leden van de Gelderse Beeldende Kunstenaars (GBK) in de Sonsbeekvilla. De villa is geopend van woensdag tot en met zondag van 12.00 tot 17.00 uur. De toegang is gratis.

Rectificatie

In het lustrumnummer van het Infobulletin werd ten onrechte vermeld dat de Vereniging Vrienden van Sonsbeek tegen gebruik van de Parkweg door gemotoriseerd verkeer is. In haar advies aan de gemeente heeft de vereniging er altijd voor gepleit de Parkweg verkeer-sluw te houden.

Verslag ledenvergadering

30 maart 1994

In bezoekerscentrum De Watermolen

Opening door voorzitter

De Voorzitter was verheugd dat er toch nog een redelijk aantal leden aanwezig was, zo kort na de lustrumviering. Hij deelde mede dat er een formeel bericht van verhindering was binnengekomen van een van onze leden, burgemeester Scholten. Bij de ingekomen stukken waren twee brieven waarin leden schreven dat zij genoten hadden van het lustrumfeest.

Arnold de Jong keek met tevredenheid terug op de viering van ons eerste lustrum. Vooral de lunch, verzorgd door penningmeester Jan Elissen en zijn dochter, was een groot succes.

Een ander hoogtepunt was de lezing, die oud-gemeente archivaris Klaas Schaap hield. Hij belichtte Sonsbeek eens op een andere manier dan meestal gebeurt. Niet de geschiedenis van het park maar de diverse evenementen in die er de laatste honderd jaar zijn gehouden, kregen de aandacht, zoals toneelvoorstellingen, exposities. Hij stond stil bij de rondleidingen door officiële gidsen, die de bezoekers alle belangrijke en mooie plekjes lieten zien. Volgens de heer Schaap zouden de Vrienden het initiatief kunnen nemen die gidsenroute in het park te markeren. Een andere suggestie was om de oude namen weer in te voeren. Het zou de attractiviteit van de parken kunnen verhogen. Deze ideeën zullen in de komende tijd zeker in overweging worden genomen.

De vereniging heeft veel (nieuwe) leden nodig. Daarom zijn er al drie gratis advertenties geplaatst in één van de huis-aan-huisbladen. Er volgen er meer. Dankzij de inspanning van de heer Van de Zee hebben we weer een aantal nieuwe bedrijfsleden kunnen inschrijven.

Tijdens de schoonmaakbeurt op 17 april, aldus de voorzitter, zullen we eveneens proberen de bezoekers van Sonsbeek voor onze vereniging te interesseren. Er zal een bakfiets door het park rijden, waar de deelnemers het ingezamelde vuil kunnen afgeven. Toevallige wandelaars zal gevraagd worden mee te doen aan het schoon-

maken. Ze krijgen tevens informatie over de vereniging en -uiteeraard- het verzoek om lid te worden. Rayonchef Piet Klap, die de monumentale parken onder zijn beheer heeft, wordt verzocht zijn medewerking te verlenen o.m. door een afvalcontainer beschikbaar te stellen. Het is te hopen dat het mooi weer is, zodat we veel wandelaars kunnen bereiken.

De voorzitter deelde mede dat de heer Maas in een brief een wijziging in het verslag van de ledenvergadering van vorig jaar had voorgesteld. Naar de mening van de heer Maas zou het vaste kapitaal achtduizend gulden gaan bedragen en zou de rest na aftrek van de gemaakte uitgaven, worden besteed aan de parken. Het in het verslag genoemde kapitaal van vierduizend gulden bleek echter wel correct. Met dank aan de schrijver werd daarmee het verslag vastgesteld.

In de vorige ledenvergadering stelde de heer Ovezall voor om bollen in het park te planten. Dit voorstel is overgenomen en in november hebben (bestuurs-) leden geholpen door personeel van de dienst MOW Scouting Nederland en enige passanten 16.000 bollen geplant. De heer Tutein Nolthenius wees de voorzitter erop dat de bollen vaak op plaatsen staan waar ze niet direct opvallen. Ook had hij graag wat meer narcissen en hyacinten gezien.

Christine Paris, medewerkster van de sector Natuur en Stedelijk groen van de dienst MOW lichtte toe, dat de bollen gekozen zijn in overeenstemming met deze dienst. De keuze van de soorten is mede bepaald door het feit, dat in oktober al heel veel soorten zijn uitverkocht en dat andere soorten al voor november gepoot moeten zijn. Toch is die eenzijdigheid maar schijn. Door het koude voorjaar zijn alleen de krokussen nog maar uit. De rest komt nog en zal dan een gevarieerd beeld geven. Dan zal ook blijken dat ook op meer opvallende plaatsen bollen zijn gepoot. De voorzitter stelde voor om dit jaar weer een hoeveelheid bloembollen te kopen en deze te planten op in het oog lopende plaatsen. Ook het voorstel om het park met Stinseplanten te verrijken zal worden overwogen. De vergadering ging akkoord.

Andere parken

In het afgelopen jaar zijn er vragen geweest of het mogelijk was de Vriendenvereniging uit te breiden naar andere parken. Tijdens de manifestatie Arnhem Parkenstad is een dergelijk verzoek gekomen van bewoners rond het park Angerenstein. Het Dagelijks Bestuur is niet enthousiast over uitbreiding. Het merendeel van onze leden woont in de omgeving van Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. In het verleden is

tevens gebleken dat er weinig interesse is voor andere parken. Excursies naar het Vondelpark in Amsterdam en park Rosendaal moesten worden afgelast wegens gebrek aan belangstelling. Als we ook de belangen gaan behartigen van andere parken zouden we een deel van onze huidige leden van ons vervreemden, aldus de voorzitter.

Wel is er contact geweest met de Vereniging Stadsschoon of zij mogelijk als overkoepelend orgaan voor verschillende vriendenverenigingen zou willen optreden.

De heer Ovezall deelde mee dat er in het bestuur van Stadsschoon over gesproken is. Stadsschoon is bereid om geïnteresseerden te ondersteunen bij het oprichten van een Vriendenvereniging. Wij, de Sonsbeekvrienden, zullen eventuele verzoeken tot steun doorsluizen naar Stadsschoon.

Keerpunt

Volgens het bestuur staat de vereniging thans op een keerpunt. We zullen ons moeten beraden over de richting waarin we verder gaan. Tot nu toe hebben we ons vooral beziggehouden met het beheer en de begeleiding bij het opstellen van het beheerplan voor de komende tien jaar. Het College (en intussen ook de gemeenteraad) heeft het nieuwe beleidsplan geaccepteerd. We zullen ons uiteraard blijven bemoeien met de uitvoering van het beheerplan in de praktijk.

Wat kunnen wij nog meer doen? We hebben vorig jaar besloten ieder jaar een deel van ons vermogen te besteden ten aan projecten ten behoeve van de parken. We hebben de middelen om dingen te doen. Ideeën die hierover bij de leden leven kunnen worden beoordeeld op wenselijkheid en uitvoerbaarheid.

De voorzitter zei te hopen dat er in de loop van de tijd goede voorstellen naar voren komen. Ook de suggesties van de heer Schaap verdienen zeker aandacht.

Ons volgend lustrum valt samen met het honderdjarig bestaan van het park. Dan zullen we zeker goed voor de dag moeten komen. Na nog gerefereerd te hebben aan de activiteiten van het afgelopen jaar deelde Arnold de Jong mee dat hij zich in het buitenland gaat vestigen en dus zijn voorzitterschap moest opgeven. Hij verzekerde zelf naar een goed opvolger te zorgen maar vroeg niettemin de leden eveneens uit te kijken naar een geschikte kandidaat.

Financieel overzicht

Verslag kascommissie

De beide kascommissieleden, mevrouw G.E.Th. Boshouwers-Holtslag en de heer D. Pette, konden niet zelf aanwezig zijn op de ledenvergadering en hadden daarom schriftelijk verslag uitge-

bracht. Ze konden geen onregelmatigheden ontdekken en waren vol lof over de wijze waarop de penningmeester met de verenigingsgelden omging.

Inkomsten-Uitgaven 1993

De penningmeester gaf een toelichting op de financiën.

De inkomsten aan contributies en rente over 1993 bedroegen f 7.609,93, na aftrek van gemaakte kosten voor drukwerk, porto, representatie, aankoop van bloembollen, vergaderkosten enz. bleef er een overschot van f 3.119,99. Gevoegd bij het vaste vermogen van f 4000,- de algemene reserve van f 4.580,08 bedroeg het vermogen van de Vereniging op 31 december 1993: f 11.700,07

Begroting 1994

Voor 1994 heeft de penningmeester rekening gehouden met een teruglopend bedrag aan contributies en vermindering van de rente. Het ledenaantal blijft stabiel rond de 400 (inclusief de bedrijfsleden). Hoewel we er alles aan zullen doen om leden te winnen, blijft de penningmeester liever aan de zekere kant.

Het lustrumfeest drukt uiteraard dit jaar op de begroting. De bank die we ter gelegenheid van ons lustrum in het park hebben laten plaatsen, kostte f 3500,-. Voor de organisatie van de jubileumdag is f 1500,- uitgetrokken. De werkelijke kosten zullen waarschijnlijk lager uitvallen. Waarom vroeg een der leden zich af, was er f 500,- voor ledenwerving gereserveerd. Volgens hem hoefde dat niets te kosten. Of worden er dure advertenties geplaatst.

De penningmeester lichtte toe dat de advertenties weliswaar gratis waren maar dat het drukken van folders met invulstrook geld kost.

De begroting 1994 en financieel beleid over 1993 werd met algemene stemmen aanvaard.

Benoeming nieuwe kascommissie

Mevrouw Boshouwers-Holtslag is aftredend. Vanuit de vergadering meldde zich niemand om in 1994 samen met de heer Pette een kascommissie te vormen. De voorzitter vroeg en kreeg toestemming om zelf iemand te benaderen.

Uitbreiding Infobulletin

Het infobulletin heeft een ander formaat en een ander aanzicht gekregen. Het lustrumnummer was het eerste in de nieuwe vorm. Om het extra cachet te geven is dikker papier gebruikt dan in het vervolg het geval zal zijn. In de komende nummers worden ook minder foto's geplaatst. Tot nu toe heeft MOW het infobulletin gekopieerd, zodat de vereniging hiervoor geen drukkosten behoefde te betalen. Omdat in het lustrumnummer veel foto's werden geplaatst hebben we dit bij een drukker laten vervaardigen. De vormgeving is deze keer ook zeer

professioneel gedaan. De vraag is: Moeten we op deze weg voortgaan en zelf voortaan de kosten van het infobulletin dragen?

De vergadering gaat akkoord met een budget van f 2000,- per jaar voor de vervaardiging van het bulletin. De heer Van de Zee stelde dat de leden dan wel verzekerd moeten zijn van continuïteit. De voorzitter antwoordde hem dat de redactie tot aan het voorlaatste nummer slechts uit één persoon bestond. Dat is uiteraard een wat wankel basis. Onlangs zijn er echter twee redacteurs bij gekomen waardoor de continuïteit beter wordt gewaarborgd. Het blad is van groot belang voor de vereniging. Voor oudere leden vormt het vaak de belangrijkste informatiebron. Het is ook een goed communicatiemiddel tussen bestuur en leden. Dat het goed gelezen wordt, blijkt wel uit de reacties op de niet geheel juiste berichtgeving over de Parkweg.

Benoeming bestuursleden

De reglementaire bestuursperiode van penningmeester Jan Elissen liep dit jaar af. Hij stelde zich herkiesbaar. Omdat er geen andere kandidaten waren aangemeld, werd hij zonder tegenstemmen en onder applaus herkozen.

Tijdens de RONDVRAAG werd de vraag gesteld wat er met de aalscholvers en reigers moest gebeuren. Ze maken het hele eiland kapot. Het anti-faunabeleid schrikt ze niet af.

Het lijkt vooralsnog het beste af te wachten hoe de bezoekers reageren op deze overlast.

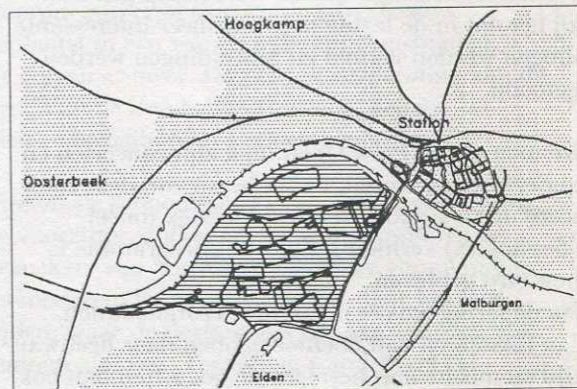
Aan het slot van het officiële gedeelte richtte Arnold de Jong zich nog tot Antonie de Jong, die in het bestuur fungeert als intermediair tussen MOW en Vrienden. Hij staat ons altijd met raad en daad terzijde. Wij zijn daar erg blij mee en ook wel dankbaar voor, aldus de voorzitter.

Immerloo en Meinerswijk

Na de pauze vertelde Christine Paris, begeleid door diabeelden, over inrichting en beheer van de parken Immerloo en Meinerswijk. Twee jonge en bijzondere parken in Arnhem Zuid.

In deze jonge parken is een ecologisch beheer makkelijker door te voeren dan in Sonsbeek.

Voorals in Meinerswijk krijgt de natuur veel kans.

24 - 3 - 1989 / 24 - 3 - 1994

5 jaar vereniging Vrienden van Sonsbeek

Vier dagen voor de vijfde verjaardag van de Vrienden hebben we ons eerste lustrumfeest gevierd. En het was een succes!!! Ruim zestig mensen hebben gehoor gegeven aan de uitnodiging van het bestuur om het heuglijke feit van ons vijfjarig bestaan mee te vieren. Bij binnenkomst was er koffie met gebak. Tijdens dit informele halfuurtje ontstond een gezellige sfeer waarin heel wat (oude) kennissen elkaar ontmoetten.

Eregasten en grote afwezigen onder de aanwezigen waren de heer en mevrouw Tellegen, een kleinzoon van 'onze' Tellegen en zijn vrouw. Zij waren zeer verguld met de uitnodiging ons feest bij te wonen. Voorzitter de Jong heette hen van harte welkom.

Graag had hij ook vertegenwoordigers van de gemeente en de dienst MOW begroet. Helaas, ondanks persoonlijke uitnodigingen, heeft noch de heer Verhoeff, als directeur MOW noch mevrouw Fleuren, sectorhoofd natuur en stedelijk groen, noch wethouder Coumans, de weg naar Sonsbeek gevonden. Ze hebben heel wat gemist.

Een eeuw lang evenementen in Sonsbeek Oud-archivaris van Arnhem, mr. Klaas Schaap vertelde op de van hem bekende boeiende wijze over Sonsbeek. Nu eens niet over de moeite die het gekost heeft om het gemeentebestuur over te halen het landgoed te kopen, niet over de inrichting in Engelse landschapsstijl of de wijze van onderhoud.

Dit keer sprak hij over de relatie tussen Sonsbeek en de Arnhemmers. Onafhankelijk van elkaar hadden de heer Schaap en de redactie van het Lustrumnummer dezelfde benadering gekozen, zij het dat in de lezing nog veel meer interessante dingen werden verteld en afbeeldingen werden getoond.

Kennen we nu Park Open, met zijn concerten en andere evenementen, in het begin van deze eeuw werd op de Ronde Weide al klassiek toneel (Sophokles) vertoond. Zelfs het programma is bewaard gebleven.

Na de lezing was er een zeer verzorgde lunch. Jan Elissen en zijn dochter hebben daar heel wat tijd en moeite aan besteed. Ze oogstten dan ook veel, welverdiende, lof.

De nieuwe bank

Na een prettige wandeling door het park onthulde de heer Van Run van Rijksmonumentenzorg de 'lustrumbank' Arnold de Jong legde uit, dat de bank aan hem werd aangeboden omdat hiermede nog eens werd onderstreept dat Sonsbeek op de monumentenlijst staat.

Het was de bedoeling dat we tijdens het lopen van de door ons geplante bollen zouden kunnen genieten. Helaas waren, als gevolg van het koude voorjaar, alleen nog maar krokussen en een enkele narcis te zien.

Met een afscheidsborrel in het Chinese restaurant werd het feest afgesloten.

Ons tienjarig bestaan valt samen met het honderdjarig bestaan van Sonsbeek als stadspark. We hebben nog vijf jaar om ook daar een sprankelende viering van te maken. Ideeën zijn altijd welkom!

Het huysje op den berg

'Het huysje op den berg' is een benaming daterend uit het jaar 1775 voor het huidige huis Sonsbeek. Adryana van Bayen, een uit Indonesië afkomstige zeer vermogende dame, liet in 1744 het 'huysje' bouwen naar ontwerp van de Arnhemse architect Anthony Viervant. Het staat waarschijnlijk op dezelfde plaats als het voormalige huis Hartgersberg, genoemd naar de zestiende eeuwse bewoner Hartger Hartgers.

Het huis is paviljoenvormig gebouwd met een driezijdige erkeruitbouw, bekroond met een balustrade waarop vele siervazen.

Mr. Johan Jongbloet, advocaat aan het hof van Gelderland, verschijnt in het leven van Adryana en in 1749 treden zij in het huwelijk. Samen werken zij gedurende jaren aan de uitbreiding en verfraaiing van hun riant gelegen optrekje. De aankoop van nieuwe terreinen door het echtpaar vergroot het landgoed aanzienlijk.

Diverse eigenaren

Na 1770 verwisselt het landgoed enige malen van eigenaar. De laatste bewoner in de achttiende eeuw, Jan Frederik Diemer, biedt de 'Buiten-Plaats Hartgersberg' te koop aan in de 'Opregte Haarlemse Courant' We schrijven 1797

De advertentie geeft in gloedvolle bewoordingen een uitgebreid, tevens gedetailleerd verslag van het prestigieuze smaakvolle interieur, de reikwijdte van de verschillende vergezichten en de tuinen met hun exotische en weelderige flora, waarin eveneens vijvers en opstallen.

In 1806 wordt Theodore, baron De Smeth, kamerheer van de koning de geïnspireerde eige-

naar van het buiten. Hij laat door architect J. Coers, in dezelfde stijl de lagere zijvleugels aanbouwen en verandert de naam 'Hartgersberg' in 'Sonsbeek'. Op een ongesigneerd schilderij van midden negentiende eeuw ziet men het huis zelfs afgebeeld met een uurwerk in de voorgevel.

Gedurende anderhalve eeuw trekt een bonte en kleurrijke stoet van verschillende eigenaren in en uit het 'huysje op den berg'.

Hendrik Jacob Carel, baron van Heeckeren van Enghuizen neemt in 1821 zijn intrek in Huize Sonsbeek. Hij en zijn nageslacht vormen een dynastie van grootgrondbezitters in het Arnhemse tot begin jaren 40 van deze eeuw. In dat korte tijdsbestek (tot 1848) komen ook een nieuw, ander koetshuis, de portierswoningen en de oranjerie tot stand.

De ambitieuze Jacob wil veranderingen aanbrengen in zijn pasverworven domein. Het herenhuis en het (voormalige) koetshuis op de Waterberg worden afgebroken en met de stenen en andere bouwmaterialen daarvan wordt de de Belvédère gebouwd. Eveneens verrijzen in dat korte tijdsgewricht (tot 1848) een nieuw, ander koetshuis, de portierswoningen en de oranjerie. Om een goede verbinding van zijn landgoed met de stad te verkrijgen, laat hij de Apeldoornseweg aanleggen, waar de twee portierswoningen in paviljoenbouw de markering vormen van de toegang tot het huis. De Gelderse molen, vlak bij de grote vijver, wordt (helaas) gesloopt en daarvoor in de plaats komt de grote waterval met de grot.

Het enorme vermogen van Jacob stelt hem in staat het ene stuk grond na het andere te kopen en in twintig jaar is het domein zo groot geworden, dat de begrenzingsen aan de Hommelseweg en Amsterdamseweg ten oosten van de Zijpendaalseweg liggen. Aan deze weg zijn huisjes gebouwd, die in 1824 door grotere worden vervangen. In 1904-05 moeten ook deze het veld ruimen voor de verbreding van de weg. De noordelijke afbakening van het gigantische landgoed is de Waterbergse-Deelense-Konings- en Schelmseweg.

Kleinzoon Guillaume volgt in 1884 zijn grootvader als eigenaar op. Doch zijn financiën zijn niet toereikend om het waardevolle bezit naar behoren te onderhouden. En hoe gaat dat dan; men verkoopt noodgedwongen eigen grond. Zo ook Guillaume.

Grote kavels worden verkocht, die nu bekend zijn als de wijken St. Marten, Tonnenburg en de

Burgemeesterswijk, in die tijd het Etypark genoemd, naar de toenmalige koper Etty.

Het duizenden hectaren omvattende bezit is gereduceerd tot ruim 815 ha als in 1898 de 'NV tot exploitatie van het landgoed Sonsbeek' voor f 715.000,- het domein aankoopt. Het oogmerk is winst. Doch de gealarmeerde gemeente, in de personen van burgemeester Lawick van Pabst en ir. Tellegen, wil op haar beurt het landgoed in bezit krijgen en het behoeden voor verdere afbraak en versnippering. Als dat op 15 april 1899 gebeurt is het geheel nog maar 507 ha groot. Aan een langdurige traditie van particulier bezit is een einde gekomen.

Huysje wordt Hotel

De gemeente neemt als nieuwe eigenaar de zaak grondig ter hand en besluit het huis Sonsbeek begin 1900 tot hotel te verbouwen. Vele voornamen en vermogende lieden nemen er tijdelijk hun intrek, aangetrokken door de schitterende ligging en omgeving en het moderne comfort, zoals warm en koud stromend water, c.v. en tennisbanen. En het park wordt opengesteld voor het publiek.

Gebruik van het park

Behalve de wandelaars die het park bezoeken zijn er evenementen. Een kleine greep:

De vermaarde Willem Mengelberg leidde 'zijn' Concertgebouworkest ter gelegenheid van de feestelijke opening van een grote tentoonstelling op 16 juni 1897. Op de weide van het park werd een Centrale Fokveedag van Zwartbontvee gehouden; 30 september 1936. De groep 'N.V. Het Tooneel' met hun beroemde regisseur Willem Royaards gaf op zondag 17 augustus 1913 een openluchtvoorstelling

van het treurspel Sophokles. Als we verder zoeken in onze eeuw naar de historie van huis en park, stuiten we op de Tweede Wereldoorlog. Die periode kunnen we niet overslaan. Wat is er met het landgoed gebeurd? Welke rol of functie had het toen? Vele navorsingen, o.a. in het Gemeente Archief, hebben niets aan het licht gebracht.

door Clementine Brünott

